

WŁADYSŁAW WICHMAN

ZWIĄZEK
STRZELECKI
NA ZATORSZCZYŹNIE
(1913–1914)

TOM 1

KSIĄŻNICA
ZATORSKA

ZWIĄZEK
STRZELECKI
NA ZATORSZCZYŹNIE
(1913–1914)

KSIĄŻNICA ZATORSKA

TOM 1

SERIA POD REDAKCJĄ
KONRADA MEUSA

W Ł A D Y S Ł A W W I C H M A N

ZWIĄZEK
STRZELECKI
NA ZATORSZCZYŹNIE
(1913–1914)

Wprowadzenie
opracowanie naukowe i redakcja
KONRAD MEUS

KSIAŻNICA ZATORSKA

TOM 1

W Ł A D Y S Ł A W W I C H M A N

ZWIĄZEK
STRZELECKI
NA ZATORSZCZYŹNIE
(1913–1914)

Wprowadzenie
opracowanie naukowe i redakcja
KONRAD MEUS

KRAKÓW–ZATOR 2021

dr Konrad Meus
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków
 <https://orcid.org/0000-0002-6865-2174>
 kmeus@op.pl

© Copyright for introduction & this edition by Gmina Zator & Konrad Meus, 2021
© Copyright by Władysław Wichman i spadkobiercy, 2021

Recenzent: dr hab. Janusz Wojtycza, prof. KAAFM
Opracowanie redakcyjne: Jakub Jura
Korekta i redakcja techniczna: Natalia Majoch
Projekt okładki: Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8138-606-7 (druk)
ISBN 978-83-8138-607-4 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381386074>

Na okładce wykorzystano zdjęcie tarczy legionowej z herbem miasta Zatora wykonanej przez Józefa Stręka według projektu Stefana Filipkiewicza, 1916 rok, autor: Tomasz Wieliczko

Publikacja finansowana z budżetu Gminy Zator

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Władysław Wichman
(Zator, 21 VIII 1935)

Spis treści

Mariusz Makuch, <i>Słowo wstępne</i>	9
Tomasz Wichman, <i>Wstęp</i>	11
Konrad Meus, <i>Wprowadzenie</i>	15
Bibliografia	77
Władysław Wichman, <i>Związek Strzelecki na Zatorszczyźnie (1913-1914)</i>	83
Wykaz skrótów	169
Indeks osobowy	171
Indeks geograficzny	179

Słowo wstępne

Szanowni Czytelnicy,

Drodzy Mieszkańcy Gminy Zator,

wielowiekowe dzieje miasta Zatora i miejscowości położonych w obecnych granicach zatorskiej gminy obfitują w wydarzenia, które na trwałe zapisały się złotymi zgłoskami w historii nie tylko regionu, ale całego państwa oraz narodu polskiego. Niewątpliwie do takich należy koncentracja w Naszym mieście strzelców tworzących zaplecze Legionów Polskich, którzy w sierpniu 1914 roku wyruszyli na „wojnę powszechną”, czyniąc pierwszy krok do odzyskania przez Polaków niepodległości.

Z losami Zatorszczyzny nieodłącznie wiążą się również niezwykle osobowości – ludzie, którzy wywarli niezatarte piętno na życiu im współczesnych oraz następnym pokoleń. Do tej grupy przynależą m.in. profesor Akademii Krakowskiej i kaznodzieja, mistrz Paweł z Zatora, znakomity polski ekonomista i polityk, profesor Roman Rybarski, prawnik i historyk, profesor Konstanty Grzybowski oraz wiele innych osób. W wyniku prowadzonych w ostatnim czasie badań zatorski panteon powiększył się o Władysława Wichmana – zasłużonego żołnierza zgrupowania Armii Krajowej „Żelbet”, walczącego z okupantem niemieckim podczas drugiej wojny światowej, ale też głównego architekta społeczeństwa otwartego, które narodziło się na Zatorszczyźnie w przededniu pierwszej wojny światowej

i tuż po niej. Władysław Wichman był również autorem kilku wspomnieniowych prac kładących podwaliny pod bliższe poznanie dziejów Naszego miasta oraz regionu.

Pomimo ogromnej wiedzy, jaką obecnie dysponujemy na temat dziejów miasta Zatora i ludzi go tworzących, historia dawnej stolicy Księstwa Zatorskiego skrywa nadal wiele nieodczytanych kart. Chcemy je systematycznie odkrywać dla współczesnych i przyszłych pokoleń. Stąd też zrodził się pomysł uruchomienia projektu wydawniczego, zatytułowanego *Książnica Zatorska*, który swoją nazwą pośrednio nawiązuje do bogatych tradycji bibliotecznych i czytelnicych dziewiętnastowiecznego Zatora. Warto bowiem wspomnieć, że jedna z najstarszych w regionie czytelni publicznych została uruchomiona już w 1871 roku – właśnie w Zatorze. Oddawana do Państwa rąk publikacja autorstwa Władysława Wichmana pt. *Związek Strzelecki na Zatorszczyźnie (1913–1914)* otwiera tę serię, która – mam nadzieję na trwałe – zagości w domach mieszkańców Naszej gminy.

Życzę Państwu udanej lektury!

Z wyrazami szacunku

Mariusz Makuch
Burmistrz Miasta Zator

Wstęp

Miałem niespełna sześć lat, gdy zmarł mój dziadek Władysław Wichman senior. Poza tym, że w ostatnim okresie życia mieszkał z nami, właściwie go nie pamiętam. Wiele o nim, o jego życiu i działalności słyszałem od mojego ojca Władysława Wichmana juniora, wujka Jerzego Wichmana i ciotki Moniki Czopek, która zastępowała nam nieżyjącą babcię. Tak naprawdę dopiero poznałem swojego dziadka, przeczytawszy dokładnie pamiętnik, który nam pozostawił. Napisały go ręcznie w latach 1954–1960, składa się z 14 stukartkowych zeszytów ponumerowanych kolejno liczbami rzymskimi od I do XIII. Dziadek zatytułował go *Moje życie* i rozpoczął zdaniem:

Gdy przyszedłem na pierwszą posadę nauczycielską, obawiałem się, że zapomnę sztuki, tj. wypowiedzenia w piśmie swoich przeżyć i wrażeń. Aby nie wyjść z sprawy, postanowiłem pisać pamiętniki.

W każdym z trzynastu zeszytów opisany jest inny okres życia dziadka. Poczynając od okresu chłopięcego w Zatorze, poprzez edukację i pobyt w Krakowie, pracę na posadzie nauczycielskiej w Lesie i Palczowicach, udział w pierwszej wojnie światowej, niewolę ukraińską, wojnę polsko-bolszewicką, okres międzywojenny, pracę zawodową, udział w samorządzie, prace w Związku Strzeleckim, a skończywszy na okresie okupacji hitlerowskiej.

W czternastym, ostatnim zeszycie zatytułowanym *Zator w ostatnim dziesiątku XIX w.*, gdzie opisuje m.in. dzieje rodziny Wichmanów od początku XIX w., napisał:

Często zapytywałem znajomych, czy znają historię swego rodu. Otóż znajomość ich ograniczała się do dziejów rodziców i to dość pobieżnie i ogólnikowo. Z biegiem lat zacierają się wspomnienia osób, miejsc, a nawet krajobrazu. Postanowiłem zatem chociażby w skrócie opisać to, na co patrzyłem i co przeżywałem. Życie moje zbiegło się z epoką brzemioną w doniosłe wypadki historyczne i przemian społecznych. Wspomnienia moje nie będą tak szczegółowe, albowiem piszę je z perspektywy przeszło 60 lat. Pierwszy pamiętnik zacząłem pisać w 1905 r. i ten zaginął w czasie I wojny światowej. Drugi pamiętnik pisałem na podstawie szczegółowych notatek z wojny 1914-18 i 1920-21. Ten również przepadł w czasie okupacji hitlerowskiej. Zabieram się po raz trzeci i nie wiem, czy go nie spotka los poprzednich. Jednak chciałbym pozostawić moim synom w spuściźnie to, na co patrzałem i przeżywałem. Majątku nie posiadam, ale starałem się iść przez życie uczciwie i z honorem, nie splamić nazwiska ojców moich.

Dziadek w ciągu całego swojego życia w Zatorze, Podolszu i w Krakowie był wielkim społecznikiem i gorącym patriotą. Tak też wychował synów Władysława i Jerzego. W 1936 roku mój Ojciec rozpoczął naukę zawodu oficera WP w Korpusie Kadetów nr 2 w Rawiczu. Przerwy ją wybuch wojny w 1939 roku. Podczas okupacji hitlerowskiej dziadek z synami zostają żołnierzami Armii Krajowej. Mój ojciec, pod pseudonimami „Menhir” vel „Atom”, pełnił funkcję dowódcy 14 kompanii zgrupowania „Żelbet”. Za walkę z okupantem był odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, dwukrotnie Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Partyzanckim, Odznaką Grunwaldzką. Po wojnie jako architekt prowadził aktywną działalność twórczą, o czym świadczą liczne zrealizowane obiekty związane ze służbą zdrowia. Mimo natłoku zajęć znajdował również czas, by od 1959 roku do lat siedemdziesiątych zajmować się rewaloryzacją kościoła parafialnego w rodzinnym Zatorze.

Ojciec, podobnie jak dziadek, był bardzo aktywny w swoim środowisku zawodowym. Jako członek Stowarzyszenia Architektów Polskich był wielokrotnie we władzach Oddziału Krakowskiego i Zarządu Głównego w Warszawie, został także przedstawicielem SARP w Grupie Roboczej Służby Zdrowia UIA (Międzynarodowej Unii Architektów). Za pracę zawodową i społeczną był wielokrotnie odznaczany m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką SARP, czy też, tak jak dziadek, Złotą Odznaką za pracę społeczną dla miasta Krakowa.

Z perspektywy upływających lat mogę stwierdzić, że działalność dziadka i wartości, którym był wierny przez całe życie, wycisnęły piętno na kolejnych pokoleniach naszej rodziny. Po ojcu i dziadku pozostały w spadku cenne dokumenty i pamiątki, świadczące o ich pełnym pasji życiu, a dla naszej rodziny ściśle związane z jej historią. Jako rodzina czujemy dumę, że życie i działalność naszego dziadka stały się godne szerszego upowszechnienia dzięki tej starannie przygotowanej publikacji, pierwszej w ramach serii *Książnica Zatorska*.

Tomasz Wichman
Wnuk Władysława Wichmana

Autor sam w sobie mógłby stać się tematem osobnego opracowania. Ten wybitny społecznik i patriota niewątpliwie zasługuje na upamiętnienie nie tylko poprzez wydanie jego pracy. Tekst jego autorstwa stanowi cenny przyczynek do dziejów zarówno Zatora, jak i polskich organizacji paramilitarnych tego okresu.

Obszerne wprowadzenie do tekstu obejmuje informacje na temat tekstu źródłowego, odnalezione w zespole Towarzystwo Sportowe „Strzelec” zasobu Archiwum Narodowego w Krakowie. Następnie redaktor prezentuje sylwetkę autora, niezmiernie interesującej postaci, o czym już wspomniano. Z kolei charakteryzuje Zator i Zatorszczyznę okresu sprzed wybuchu I wojny światowej jako środowisko działalności Związku Strzeleckiego, zwracając szczególną uwagę na organizacje społeczne, tzw. niepolityczne. Istotne dane zilustrował tabelami. Natomiast w ostatniej części wprowadzenia przedstawia dzieje zatorskiego „Strzelca” na tle rozwoju tej organizacji w Galicji.

Zwraca uwagę wnikliwa kwerenda, którą przeprowadził redaktor, obejmująca szereg archiwów, w tym Archiwum Narodowe w Krakowie, archiwa UP, IPN, Muzeum AK i prywatne, jak również Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie i Centralne Archiwum Syjonistyczne w Jerozolimie, źródła drukowane (także obcojęzyczne), prasę i czasopisma z epoki, opracowania, w tym także niepublikowane, oraz internet.

Z recenzji prof. nadzw. dr. hab. Janusza Wojtyczy

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-606-7

